

ILIA MIHÁLY

Szerkesztőségi emlékek

Többször írtam és interjúkban is beszéltem arról, hogy mi és mint volt az én szerkesztőségi munkálkodásom a Tiszatájnál attól az időponttól fogva (1968), amikor is Kovács Sándor Iván barátom, egyetemi kollégám meghívott oda a nem kért kéziratok olvasójának, illetve megválaszolójának. Ekkor alakult ki az a levélíró buzgalmam, mely máig is tart, hiszen a „szerzőknek” meg kellett írnom, hogy írásuk sorsa mi lesz. Amikor aztán rovatvezető, főszerkesztő-helyettes, majd főszerkesztő lettem, a szokás megmaradt, sőt, az a gyakorlat is, hogy a nem kért kéziratok is hozzám kerültek. Néhány ilyen nagyon korai válaszlevelet megmutattak később a szerzők, azok, akikből lett valami, írók lettek. Pirulva láttam, hogy kezdő válaszoló koromban úgy írtam alá a nevemet, hogy dr. Ilia Mihály. Igaz, egyetemi oktató voltam, de nem tudtam még, hogy az irodalomban nincsen doktor, ott nagy demokrácia van, a szerkesztő, a kritikus ne kérkedjen semmi ranggal (cafranggal). Ha lassan is, de megtanultam, hogy az irodalom sokkal ravaszabb valami, mint bármely okos szerkesztő vagy kritikus és rangot nem a cím, sőt nem is valami hivatal adja, hanem a mű milyensége. Ez a nem kért kéziratokra való válaszolás arra is jó volt, hogy sok fiatal írását olvashattam, akik később különböző mértékben, de „befutottak”, írók lettek, a szó igazi értelmében írók.

Néhány szerkesztőségi emléket írok le itt, ha talán nem is fontosak, én jó szívvel emlékezem rájuk.

A Tiszatáj szerkesztősége a Stefánia 10. száma alatt volt, a házról az a hír járta, hogy Albrecht főherceg Bocskai Katalinnak, a szeretőjének vette meg. 1944 után előbb a Nemzeti Párasztpárt székháza volt, majd a Magyar Kommunista Párt (a Magyar Dolgozók Pártja) költözött oda. Később sajtóház lett. A Tiszatáj szerkesztőségében volt egy gonoszkodó beszéd erről: az előkelő metresz házát előbb a politikai pártok örökölték, utóbb meg az irodalom. Ezek, úgy látszik, hogy az eredeti tulajdonos örökösei lettek.

A szerkesztőségbe – egyetemi elfoglaltságaim miatt – nem jártam be sűrűn, vittem haza a kéziratokat, korrektúrákat, küldeményeket. A szerkesztőségnek két szobája volt a második emeleten (a többi helyiségben a lapkiadó és a szegedi napilapok lakoztak). A főszerkesztői szobában jól látható helyen ezt a föliratot olvashatta a belépő: „A szerkesztőség nem kocsma, hogy mindig benne ülünk.” (Tömörkény István) (Nem régen jelent meg Apró Ferenc barátom könyve: *Tizenhét írás Tömörkényről*, ő hitelesebben idézi ezt a mondást, ott nem szerkesztőség szerepel, hanem hivatal.) De a fölirat azért is jellemző volt, mert a folyóirat nagy figyelmet szentelt az ún. szegedi irodalomnak, mely ugyan regionális irodalomnak neveztetett némely irodalmárok részéről, de klasszikusok voltak köztük, Juhász Gyula, Móra Ferenc, Tömörkény, majd József Attila, Radnóti Miklós. Gyakran készítettünk különszámokat róluk, ki-

* 1947 márciusában indult útjára a Tiszatáj folyóirat. Története, e küzdelmekkel és eredményekkel teli 70 év nemcsak a mindenkori szerkesztőség története, de főképpen a lapot írással, gondolattal és étellel megtöltő szerzők, barátok és kollégák története. A 70 éves Tiszatáját köszöntő ünnepi sorokat következő számainkban mutatjuk be.

adtuk ismeretlen, elfeledett írásait, próbáltunk nemes kultuszt csinálni az életművüknek. Magam elfogult is voltam ebben az ügyben, hiszen közülük majdnem mindannyian írtak a szülőfalumról, Tápéról.

Amikor Juhász Ferenc költő meglátogatta a szerkesztőségünket és elolvasta ezt a föliratot, hangos nevetésre fakadt és csöndesen azt mondta: milyen régen olvastam már ezt az író.

Most, 2017-ben, Tömörkény halálának 100. évfordulóján az is eszemben van, hogy ebben a szerkesztőségben vitatkoztam Czine Mihállyal, aki Móriczról szólva Tömörkényt túlzóan etnográfikus írónak tartotta, pedig Tömörkény a néprajzi anyagot finoman bele tudta szőni az elbeszéléseibe, fölhasználta emberábrázolásra, nem fölösleges dísz az íásaiban. Ugyancsak itt mondtam ellent Veres Péternek, aki azt állította, hogy olyan paraszt nincs, amilyet Tömörkény leírt. Persze ő a bihari élményeiből, a rideg pásztorvilág ismeretében ítélte meg mások parasztábrázolását, az érzelmileg gazdag, ravaszkodó szeged vidéki paraszt, sőt, parasztpolgár idegen volt számára.

A szerkesztő gyakran találkozik a szerzők különös kívánságaival. Hol legyen a lapban az írása, ki mellett, ki mellett ne legyen, milyen betűtípussal szedjék stb. Igyekezni kell ilyenkor – a józan ész határain belül – teljesíteni azt is, ami majdnem teljesíthetetlen. A szerzőt dédelgetni kell, ahogy nálunk, Tápén mondják, kötyögtetni (udvarolni neki, dédelgetni – Bálint Sándor *Szegedi szótára* ismeri a szót). Persze voltak nevezetes közlési esetek is. S. I. költő barátunk, aki remek versekben emelte képzelt magasságokba Gyula városát és nagy Márai-hívő volt, mellé még nagy Újpest-drukker, egyik versének közléséhez ezt az intenciót adta: a vers mellett legyen ott az ő fényképe, az édesanyja fényképe és imádott színész nő ismerősének a képe is, ezeket a verssel együtt megküldte. Emlékszem rá, hogy az éppen Szegeden játszó Újpest labdarúgói a Tisza Szállóban laktak, oda vittem vissza a képeket. Egy nagy asztalnál S. I. Göröcs mellett ült, oda óvakodtam és a borítékot S. I. kezéhez csúsztattam. A költő nem vett tudomást rólam, a borítékról sem, abban voltak a fényképek.

Volt persze szomorúbb kérés is. Amikor Pilinszky János megküldte írásait a Tiszatájnak, nyomtatékosan kérte, hogy még a közlés előtt kapja meg a honoráriumot, mert nagyon nagy szüksége van rá.

A Tiszatáj szerkesztősége – abban az időben, amikor én ott tüsténkedtem – nagy vendégjárásnak volt a célpontja. Itthoni írók, a szomszédos országokból jobbra magyar írók sűrűn megfordultak ott, de jöttek szlovák, szerb, román írók is. Voltak rovataink, amelyek a velük való kapcsolatot próbálták erősíteni (Most-Punte-Híd, Kelet-európai Néző). Most egy olyan látogatásra emlékszem, amikor itthoniak jöttek. 1974-ben Illyés Gyula, Illyés Gyuláné, Weöres Sándor, Károlyi Amy és Latinovits Zoltán látogattak meg bennünket. Úton voltak, mentek Újvidékre az ottani rádió M stúdiójának műsorában szerepelni. Akkor már Illyésnek és Weöresnek is jelentek meg írásai a Tiszatájban. (Az újvidéki M stúdióról hadd jegyezzem meg, hogy a kortárs magyar irodalom legjobbjainak a legfontosabb fóruma volt néhány évig.) Ez a szerkesztőségi beszélgetés a vendégek között folyt igazán, Illyés, Weöres a békeszerződésekről és a határokról vitatkoztak, de olyan hévvel, hogy Illyésné, Flóra asszony próbálta csitítani őket. Az egész vita fölé emelkedett Latinovits hangja, aki a pesti színházi világ vigéceit szidta, a kritikusokat, de színészeket is, fölugrott a székéről és a hangja betöltötte a szerkesztőségi szobát. Illyés is fölkel, odament Latinovitshoz és azt mondta neki: Zoltán, kérlek. Latinovits elhallgatott és leült. Nagy jelenet volt, mintha valaki, egy nagy rendező rendezte volna.

A szerkesztőségnek vannak olyan tagjai, akiknek a munkája alig látszik, de nélkülük nem menne semmi jól. A Tiszatájnál az én ottani időzésem alatt ilyen munkatárs volt Goda Judit titkárnő, aki néha többet tudott a dolgokról, mint a főszerkesztő. A másik „hasznos” ember Csúri László nyomdász, korrektor volt, aki nagy akribiával olvasta a kéziratokat, készítette elő nyomásra a folyóiratot és képes volt a szegedi szerzőket a nap bármely szakában fölkeresni, eldiskurálni egy-egy szón vagy írásjelen. Brassóban dolgozott fiatal korában, a Brassói Lapok nyomdásza és korrekтора volt, gyakran emlegette az erdélyi szerzőket, az idősebb Szemlér Ferencet és a fiát is. Román katonaként a második világháború alatt kalandozott át Magyarországra, itt is nyomdász lett. Erősen él az emlékezetemben, hogy amikor a *Magyar Helyesírás Szabályainak* valamelyik kiadása megjelent, egy szegedi könyvbemutatón Csúri László heves vitába keveredett Lőrincze Lajossal, aki a könyvbemutatót celebrálta. Számos alkalommal találkoztam Csúri Lászlóval az egyetemi nyelvészeti tanszékünkön, ahová mindig valami vitás nyelvi kérdésben, helyesírási dilemmával érkezett. Jó barátságban voltam vele, brassói időzéséről sokszor beszélgettünk. Egyszer (1974-ben) megállított az utcán és azt mondta: „Tanár úr, a Tiszatáj kéziratait a nyomás előtt elviszik a nyomdából. Ne kérdezze, hogy kik viszik el és hova, a Rákóczi téren van az a ház.” A szegedi Rákóczi téren volt az MSZMP megyei bizottsága. Miközben a párt legfőbb kulturális ideológusa arról nyilatkozott többször is a nemzetközi sajtónak, hogy Magyarországon nincs cenzúra, Szegeden így oldották meg az „ellenőrzést”. Igaz, utóbb tudtuk csak meg, hogy ekkor már lehallgató készülék volt a szerkesztőségben, az egyetemi szobámban és a lakásunkon is. A beszerelésben két egykori bölcsészhallgató segédkezett, akik ebben az időben már rendőrségi alkalmazottak voltak. Be voltunk kerítve. A főszerkesztő bukása elkövetkezett.

ERIKA VERZUTTI TURTLE FÖLD PAVILON

LORENZO QUINN SUPPORT C. INSTALLÁCIÓJA A KLÍMAVÁLTOZÁSRÓL